

מסורת הש"ס

א) מנחות כ.ז. ט) [מוס'] ספ"ז וס' גי' אחרת], ג) וינקלוט איתא דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר אמת כי יעשה, ד) ופסחים ג. יט"ן, ט) ולימא נמשנה אמנס בירושלמי משקלים איתא וכן בתוספתא שקלים פ"ג ה"ב, ו) ירוש' שקלים פרק ששי הלכה ד' ט) [ע"ב],

תורה אור השלם

1. וְשָׁחַט אֶת שְׂעִיר הַחֻטָּאת אֲשֶׁר לָעֵם וְהִבִּיא אֶת דָּמוֹ אֶל מִזְבֵּית לַפָּרֶכֶת וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ בְּאֶשֶׁר עָשָׂה לְדֹם הַפָּר אֲשֶׁר אָתוּ עַל הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַכֹּהֵן: ויקרא טז טו 2. וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וְהָיָה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַכֹּהֵן, וְקָרָם וְלִפְנֵי הַכֹּהֵן: וְיָהִי שֶׁבַע פַּעַמִּים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ: ויקרא טז טז

מוסף רש"י

במגנדרנא. שכלית ד"ר הכמה כנענה, זו למטה מוז, שאלי מכה במקוס אחל, ולשון מללף לא טעל י' (ועי' סו. ובעי"ז ובהים דח.), זה בנה אב. זה בנה הקביצה אב ומלמד לכל פני שמהיה דקדים ין כי הכי דנבאלי פני מבי עקמה (מנחות כז.)

תוס' ישינים

טו כי אתריה וטו כי אתריה. וגם בשלש המקרא פעמים שמקדים שפזון מועט למורה ופסמים איפכא. י"ב ע"י הוואה ראשונה שצריכה מנין. מפרש במ"כ [אחרי פרק ג. יג] מדמכין שבע פעמים ולא כתיב שבע טיפין, [ולשון] פעמים משמע ליה ס' מנין. שלא יעשה בהזאות. ואומר ריב"ז דבאח' אחי למיעוץ שאל ס' יונה הוואה ראשונה של מעלה לעלמה ס' כל שבע של מטה יב' שיעטו וכלל. הוואה ראשונה לחשבון שבע של מטה ויחולל לומר בהזאת ראשונה שלמטה שים ולא ראשונה להפסיק ולהחליט פסם שניה אחת במתנות שלמטה. וא"ת אי לא שיעטן למה לא יכלול הוואה ראשונה (כלל) [בכלל] אלו שבע למטה וימנה עד ח' ולא אחי למיעוץ. לא דהא לא אפשר דמזנה להפסיק במתנות שלמטה מתוך ח' ולא מתוך ח'. וה"י משמע בירושלמי שבע, ד"ד] דברה הכס א"ר יוחנן כדי שלא יטעה, א"ר ועירא כדי שימנוי איהו מתוך שבע, משמע שרואה לומר כלן כמו שפירשו שאין לו למעט עד שמונה אלא שבע שבעה [ו]לראשונה מונה עם טולן של יטעה. ריב"ז. א"ר הוי שופרות איהו חובה. בשאר קריעות (דמדות) לא היה צריך לומר שלא היו (קנין [שופרות], שהי כיון שהן של דימה טענין סמיכה ואיטו כד לא נהנמס ביד כן לקנות לו קרינו. מפני תעריבות חובה

במגנדרנא. כמכה כנענה שמתחיל מן הכתפים ומכה והולך למטה: אינו מזה על הכפורה. על גגה אלא כנגד עוביה ולא היו דמים נוגעין בה: כשהוא מזה. אחת למעלה ממדד גב ידו למטה ומזה כלפי למעלה וכשהוא מזה השבע למטה ממדד ידו למעלה ומזה למול

פניו אחת גבוהה ואחת בנמוך

הימנה וכולן נופלות לארץ: מנה הני מילי. דאילו מזה על הכפורה אמת שמים אחת של מעלה צפר ואחת של מעלה בשעיר על גג הכפורה ממש: לא יאמר למטה כשעיר. לא יאמר ולפני הכפורה דהיינו למטה דשעיר דכתיב ביה והוא אותו על הכפורה ולפני הכפורה דלא צריך דסוף סוף גמר ממטה דפר שהרי לא פירש בו כמה הואות וילפינן ליה לקמן ממטה דפר דכתיב ביה ולפני הכפורה ויה שבע פעמים וכיון דסוף סוף גמר מיניה לישמוק קרא מיניה וליגמרה לכולה מילתא דמטה דשעיר ממטה דפר דאיתקוש להדדי דכתיב ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר דבשלמא למעלה ידיה איצטרך דמפורש בו אחת דכתיב והוא אותו על הכפורה ואותו חלד משמע ובמעלה דפר לא פירש אחת: למה נאמר. למטה דשעיר לאקושי ליה מעלה דשעיר ולומר על הכפורה כלפני הכפורה מה לפני דלאו ממש נוגע בכפורה דהא לפני על הארץ משמע אף על גב דלא ממש נוגע בכפורה אלא לענין שיהא ממדד ידו למטה: אדרבה לא יאמר למטה צפר ולא

צריך. דסוף סוף גמר לקמן ממעלה דשעיר שפירש בו אחת: למה נאמר לאקושי. לפני דפר לעל דפר שהמופנה בא ללמד: מה על על ממש. דהא על פני הכפורה כתיב אף לפני על ממש שיהו דמים נוגעים בעביה של כפורה: אי אמרם בשלמא למטה דשעיר לאקושי. כדאמרן למעלה דפר דקשיא לך לא יאמר מיבצי ליה לכדתיא וכו': למדו למעלה בשעיר אחס. דלמות חדרו משמע: שאין סלמוד לומר וכו'. שהרי אף כאן פורש והוא ועל ולפני: מר כי אסריה וכו'. באתריה דרבי מאיר מונין מנין כלל תמילה ואחר כך פרט כגון עשרים ואחת עשרים ושתים ובאתריה דרבי יהודה פרט תמילה שמים ועשרים שלש ועשרים: שלא יטעה. שיהא לו שהות בנתיים לתת לבו למנין שאין יטעה: ועל מה הוא וכו'. וכתיבא חוקה לעיכוזא: לא היו שופרות לקיני חובה. שופר לתת למורכו מעות מי שעליו קן חובה של זב חובה ויולדת או מומא מקדש כשם שהיו שופרות לקן נדבה כדתיא לקמן בשמעתין" והכהנים לוקחין צמעות קינין ומקריצין אותן: מפני תעריבות חובה נגדה. שמה יתחלף שופר כפורה ויקריב צמעות שופר החובה נדבה או משל נדבה חובה ומיפסל שהחובה אחת לתטאת ואחת לעולה והנדבה כולן עולות ואין מעשה עולה ומעשה חטאת שזין:

הוציאו לו פרק חמישי יומא

נה.

אלא אי אמרת למעלה דפר לאקושי בו'. ואם תאמר ומנלן דאחת למעלה דפר לא נגע אילמלא מתיקש דשעיר כדלקמן והא שעיר גופיה גמר דהיקישא דאיתקש על ללפני ודבר הלמד דהיקש אינו חוזר ומלמד דהיקש וי"ל גילוי מילתא הוא דעל דהכא כדחתם אי נמי כיון דאשכחן דעל

דשעיר לאו דווקא מקשינן נמי גבי פר על ללפני:

מפני תעריבות חובה בנדבה.
אכל מערובת חובה צחוה ליכא למיחש שיקח מקלט ממועות רחל ומקלט ממועות לזה ויקריב צבילי לזה דאפשר דכל אחת לזורת מעוטיה לעלמה ונותנת צשופר וכך עושין לרצון דרבי יהודה דסבירא לכו שופרות היו לקיני חובה וכשהכסן לוקח מכל כרור קן אחד מקריב כל קן וקן לסס מי שהוא:

מפני תעריבות חובה בנדבה.
אין להקשות לומר איפכא לא היו שופרות לנדבה מפני התערובות אכל לחובה תקנו שופרות ד"ל לנדבה נפשי ועוד דזימנין שלא היו מקריצין נדבה ימיים רבים כשלא היה המוצא צטל וצמוך כך היו שומרים מעות הנדבה להכי לריכי שופר אכל חובה יכולין להקריב לאלתר: קינין

אחת למטה בשעיר איני יודע כמה הריני דן נאמרו דמים למטה בפר ונאמרו דמים למטה בשעיר מה למטה בפר שבע אף למטה בשעיר שבע או כלך לדרך זו נאמרו דמים למעלה בשעיר ונאמרו דמים למטה בשעיר מה למעלה בשעיר אחת אף למטה בשעיר אחת למי דומה דנין מטה ממטה ואין דנין מטה מלמעלה אדרבה דנין גופו מגופו ואין דנין גופו מעלמא תלמוד לומר יעשה את דמו כאשר עשה לדם הפר שאין תלמוד לומר כאשר עשה ומה תלמוד לומר כאשר עשה שיהיו כל עשיותיו שוות כשם שלמטה בפר שבע כך למטה בשעיר שבע למדנו כמה למטה בפר ובשעיר שבע למעלה בפר איני יודע כמה והריני דן נאמרו דמים למעלה בשעיר ונאמרו דמים למעלה בפר מה למעלה בשעיר אחת אף למעלה בפר אחת או כלך לדרך זו נאמרו דמים למטה בפר ונאמרו דמים למעלה בפר מה למטה בפר שבע אף למעלה בפר שבע נראה למי דומה דנין מעלה ממעלה ואין דנין מעלה ממטה אדרבה דנין גופו מגופו ואין דנין גופו מעלמא תלמוד לומר ועשה את דמו כאשר עשה שאין תלמוד לומר כאשר עשה ומה ת"ל כאשר עשה שיהיו כל עשיותיו שוות כשם שלמטה בפר שבע כך למטה בשעיר שבע וכשם שלמעלה בשעיר אחת כך למעלה בפר אחת: אחת אחת ואחת אחת ושתים: ב"ד"י א אחת אחת ואחת אחת ושלש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע דברי רבי א מאיר ר' יהודה אומר אחת אחת ושתים ואחת שלש ואחת ארבע ואחת חמש ואחת שש ואחת שבע ואחת ולא פליגי א מר כי אתריה ומר כי אתריה דכולי עלמא מיהת הוואה ראשונה צריכה מנין עם כל אחת ואחת מאי טעמא רבי אלעזר אומר יטעה בהזאות רבי יוחנן אומר אומר קרא ולפני הכפורת יזה שאין תלמוד לומר יזה ומה ת"ל יזה לימד על הוואה ראשונה שצריכה מנין עם כל אחת ואחת מאי בינייהו איכא בינייהו דלא מנה ולא טעה: יצא והניחו על כן הזהב שבהיכל: א תנן התם רבי יהודה אומר לא היו שופרות לקיני חובה מפני התערובות מאי מפני התערובות אומר רב יוסף מפני תעריבות חובה בנדבה אומר ליה אב"י ונעביד תרי ונכתוב עלייהו הי דחובה והי דנדבה רבי יהודה לית

לית

ובעינן דנגע בכפרת. נוסח אחר מה פני פני ממש אף על על ממש. ופירושה כדרך הראשונה. ודחינן האי יאוי אי אמרת למטה דשעיר לאקושי, ולמדנו שאין זה למעלה ממש, לא בזה ולא בזה שהקישן הכתוב זה [וזהו], ולמבא בו למעלה דפר, ללמד שכל מקום שנאמר פני קדמה הוא, ואינו אלא פני המורח ממש. אלא אי אמרת למעלה דפר להקשה וללמד כי כל מקום שכתוב בו על, למעלה ממש הוא, וכל מקום שכתוב בו לפני, למטה ממש הוא, ותרווייהו על גופא של כפורת, כבר למד זה מזה כמו שאמרנו למטה דשעיר למה לי, אלא רדאי למטה להתיקשא. ועמדה ההלכה כי כל ההזאות במקום אחד הן והכל בקריקע. ת"ר והוא אותו על הכפרת וגו'. דייקנין דוקיא דקרא מדכתיב אותו, דלא הוה צריך ליה אותו ש"מ כי הואה אחת בלבד מן ממנו למעלה. הנה מצאנו מפורש בשעיר למעלה הואה אחת, ומצאנו למטה בפר שבע הואות, שנאמר ולפני הכפורת יזה שבע פעמים, וגמרי מהרדי דהא הקישן הכתוב כי עד ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר שיהיו כל עשיותיו שוות, כשם של מטה בפר ד, כך למטה בשעיר ד, וכשם שלמעלה בשעיר אחת, כך למעלה בפר אחת ופשוטה היא כולה.

עין משפט נר מצוה

בד א ב ג מ"י פ"ג מהלכות
עבודת יוה"כ הלכה ה':

רבינו חננאל

כמצליף כמגנדרנא. פירוש כגון המכה ששורים ידו ואינו מכה עד ה' שויריר. ירושלמי כמטכרר. פ"י מי ישי שאומרים שטטה ידו עד טבורו. ת"ר כשמה אינו מזה על גגה של כפרת, אלא כנגד טיפחה של כפרת, הוא עוביה והוא ט מצחה הכל אחד הוא, שיש נוסחאות מתחלפות לפיכך והצרכו להודיע שהכל טעם אחד הם. כשהוא מזה למעלה מצדיד ידו למטה וכשמה למטה מצדיד ידו למעלה. מנא לן כשמה למעלה ומה למטה. ופרשיון מדכתיב והוא (ועליו) באצבעו על פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע פעמים, כל מקום שנאמר על הוא למעלה וכל מקום שנאמר לפני הוא למטה, והכל במקום אחד הן אלא הצדדת [היד] היך היא כיצד כשמה למעלה מצדיד ידו למטה. פי' נותן כך היד למטה ואצבעותיו כלפי למעלה ומהו, וההוא שהוא מזה עולה למעלה מן כפרת כנגד הכפרת מחוץ (הכפורת) [לכפורת] וחוזר ונופל למטה בקריקע. וכשהוא מזה למטה בקריקע מצדיד ידו למעלה כלומר כך היד למעלה ואצבעותיו למטה. ומה כנגד עוביה של כפרת שהיא מצחה והיא טיפחה כדגרסינן ארין ט' וכפרת נסח הרי עשרה, והואה שמחה וירדת ונופלת בקריקע מחוץ של ארין כנגדו. ואמרין לא יאמר למטה בשעיר כו'. כלומר לא היה צריך לכתוב בשעיר לפני הכפרת, דמשמע כי מזה מדם השעיר למטה, דגמר מטה דשעיר ממטה דפר שכבר כתביה ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר. למה נאמר לפני הכפרת בשעיר, להקיש על הכפרת שכתוב בשעיר לפני הכפרת שכתוב בו, לפני שכתוב בו למטה הוא ולא למעלה, אף על נמי שכתוב בו למטה הוא ולא למעלה. פי' זה שכתבתינו הוא וזה שכתבתינו אותו על הכפרת, אינו על הכפורת ממש אלא כמו ולפני הכפורה, כשם לפני למטה, כך על הכפרת שכתב למטה הוא, כמו שכבר פירשנו למה הוא למעלה והוא (למעלה) [למטה] בהצדדת הכף היד והגבתה אצבעות והורדת אצבעותיו וזהו [וזהו] אלאו דם נוגע בכפרת כלל ולא למעלה ממש הוא. ואמרין אדרבא לא יאמר ולקח מדם הפר והוא באצבעו על פני הכפורת קדמה שהוא למעלה בפר, שאינו צריך אותו, דגמר ממעלה דשעיר שהיו הכתוב הקיים שנאמר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר. נגמא למד למעלה דפר ממעלה דשעיר, למה נאמר למעלה בפר לאקושי (על לפני) [לפני לעיל], מה על על ממש אף פני פני ממש.

ובעינן דנגע בכפרת. נוסח אחר מה פני פני ממש אף על על ממש. ופירושה כדרך הראשונה. ודחינן האי יאוי אי אמרת למטה דשעיר לאקושי, ולמדנו שאין זה למעלה ממש, לא בזה ולא בזה שהקישן הכתוב זה [וזהו], ולמבא בו למעלה דפר, ללמד שכל מקום שנאמר פני קדמה הוא, ואינו אלא פני המורח ממש. אלא אי אמרת למעלה דפר להקשה וללמד כי כל מקום שכתוב בו על, למעלה ממש הוא, וכל מקום שכתוב בו לפני, למטה ממש הוא, ותרווייהו על גופא של כפורת, כבר למד זה מזה כמו שאמרנו למטה דשעיר למה לי, אלא רדאי למטה להתיקשא. ועמדה ההלכה כי כל ההזאות במקום אחד הן והכל בקריקע. ת"ר והוא אותו על הכפרת וגו'. דייקנין דוקיא דקרא מדכתיב אותו, דלא הוה צריך ליה אותו ש"מ כי הואה אחת בלבד מן ממנו למעלה. הנה מצאנו מפורש בשעיר למעלה הואה אחת, ומצאנו למטה בפר שבע הואות, שנאמר ולפני הכפורת יזה שבע פעמים, וגמרי מהרדי דהא הקישן הכתוב כי עד ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר שיהיו כל עשיותיו שוות, כשם של מטה בפר ד, כך למטה בשעיר ד, וכשם שלמעלה בשעיר אחת, כך למעלה בפר אחת ופשוטה היא כולה.

ויבא ת"ר אחת, אחת ושתיים כו'. כולי עלמא הוואה ראשונה צריכה להימנות עם כל אחת ואחת. מאי טעמא, ר' אלעזר אומר כדי שלא יטעה. ר' יוחנן אומר מן התורה, מאחר שכתוב והוא באצבעו על פני הכפורת קדמה, לא היה צריך לכתוב ולפני הכפורת יזה שבע פעמים, ואנן ידעינן דבהזאות קא משתעי קרא. יזה דכתב רחמנא למה לי, ללמד על ההואה ראשונה שצריכה להימנות עם כל אחת ואחת. ואמרין מכל מקום תרווייהו אית להו אי סבירא דצריכה להימנות הראשונה עם כל אחת ואחת מאי בינייהו. ואמרין איכא בינייהו דלא מנה אותה הראשונה עם כל אחת ואחת ולא טעה, לר' אלעזר יצא ידי חובה, לר' יוחנן לא עשה כלום. יצא והניחו על כן השני כו'. תנן התם ר' יהודה אומר לא היו שופרות לקיני חובה מפני התערובות. ואוקימנא תעריבות חובה בנדבה.

^[א] פי' תוס' ובהים ל"ח ד"ה ממלף ועצרון ערך ממלף.
^[ב] ע"י ירושלמי כאן הלכה ד' יכול על מנחה ת"ל על ולפני ואולי להטותה דאיתו עתול על מנחה רק כנגד מנחה ודוקי'.